

Magyar folyóiratszemele.

A kultúra decentralizációja a magyar tudománypolitikának régi problémája. Már a 90-es években érezték vezetőköreink annak a helyzetnek fontosságát, hogy hazánk az egy nyugat-európai színvonalú fővárosa kivételével az anyagi és szellemi kultúra terén sajnálatosan elmaradt. Mint minden politikával átítatott gondolat, a kultúra decentralizációjának eszménye is az utolsó évtized alatt nagyon sok jelentőségűvé vált. A szó etimológiai értelemben «leépítést», egy túlságosan nagyranőtt és betegesen funkcionáló szervezet operációját jelenti. A gazdaságnak és a kultúrának lényegéhez tartozik, hogy fejlődésük a centralizáció jelenségével kapcsolatos. Nemzeti művelődésünk történetében kulturális téren is döntő jelentősége volt annak a ténynek, hogy Kármán és Széchenyi Pestből a nemzeti szellem és élet központját akarták megalkotni. A kultúra tehát centralizációból születik meg és a decentralizáció, ha a meglévő javak szétosztását jelenti, a dolog lényegének megneveléséből fakad. A kultúra decentralizációján ennél fogva nem érthetünk mást, mint Budapest mellett új és számottevő egyéb oly központok alkotását, amelyek anyagi és szellemi tekintetben egyaránt a fővárostól ma még annyira irigylet európai színvonalat jelentenek. Ha a kultúrát egyénfeletti társadalmi funkciójában tekintjük, akkor azt látjuk, hogy a legszorosabb kapcsolat áll fenn a kultúra és a város között. Amikor nemzetünk a múlt században önmagára eszmélve a nyugodtabb fejlődés és erőgyűjtés idejét érthette meg, akkor minden erejével azon volt, hogy önmagához méltó reprezentánsát alkossa meg. Budapest gazdasági és kulturális szerepe tehát nem fényűzés, hanem a nemzeti erő megmutatása. A mai korszakban is az egységesítő törekvések eleven erejét mutatja úgy a politikában, mint a gazdasági életben. A kis egységek nem állhatnak meg tömörülés nélkül. Ezért a decentralizáció problémáján ma csak azt érthetjük, hogy a kultúra számára a főváros mellett újabb és újabb központokat kell teremtenünk, azaz minél több igazi várost létrehozunk. Végül eredményben pedig nem egyéb ez, mint a keveseknek szánt műveltség helyébe egy nagyobb, átfogóbbnak, de azért nem kevésbé mélynek tervszerű kiépítése intézmények és

emberi akaratok segítségével. (*Nagy József: A kultúra decentralizációja. Magyar Paedagógia szept.—okt.*)

A romantikus fogalma a világirodalomnak egyik legvitatottabb kérdése. A művek, amelyek e probléma megoldására vállalkoztak csak több-kevesebb sikert értek el. A magyar irodalomtörténetírás és esztétika ebben a nemzetközi vitában alig vett részt, aminek legfőbb oka az, hogy a magyar romantikának legalapvetőbb kérdései sincsenek még tisztázva, sőt az is problematikus, volt-e a magyar irodalom fejlődésében olyan korszak, amelyet a romantika szóval jelezhetünk. *Farkas Gyula* végigkíséri a romantikus szót különféle alakváltozataiban a magyar nyelvben való föltűnésének első félszázadában. A XIX. század elején az új természetérzés kifejezésére jelenik meg és a német lovagregények magyarosításával válik általánossá. A 20-as években főként *Toldy* által németelví irodalmi értelmezést nyer, együtthaladva az irodalmi gyakorlattal. *Vörösmarty* nem osztályozható költői egyénisége adja meg az első lökést magyar-elví értelmezésének megkísérlésére, de a közben elterjedő francia romantizmus megakasztja ezt a folyamatot és a szónak is francia értelmezést ad. Régebbi németelví értelmezése teljesen feledésbe megy, a franciaelví pedig az irodalmi gyakorlat túlzásai következtében ellenszenvessé válik. *Erdélyi János* megkísérlé a kor végén a szó hitelének visszaállítását, de a század második felében kifejlődő magyar irodalomtörténetírás nem követte *Erdélyi*-t a megjelölt úton. Az első félszázad elméletének egyetlen tételét mentette át, hogy *Vörösmarty* romantikus költő; anélkül azonban, hogy *Vörösmarty* sajátos romantikájának elemzését szükségesnek tartotta volna. *Kemény Zsigmond* a francia irodalom alapján még elmélkedett a fogalom jelentőségén, de *Gyulai Pál* és az újabb irodalomtörténetírók elvi megalapozás nélkül alkalmazták a romantikus szót, amely így a magyar irodalmi elmélet szókészletében eredeti homályosságában került bele. (*Romános — romántos — romantikus. Minerva 4—7. sz.*)

A háború óta, amely annyi elszigeteltséget tört meg, a nyugati nemzetek újszólván felfedezték az egyetemes irodalmat és vele a fordítást is. Mi, akik irodalmunk speciális helyzeténél fogva évszázadok óta szakértői voltunk a műfordításnak örömmel sietünk oda,

ahol a hidak épülnek. Nem üres és céltalan anekdotek élőködnek a műfordítás ügyén. Hiszen évszázadok óta annyi konkrét adat gyűlt össze, hogy minden panasz száz százalékos szükségletnek felel meg. A panaszok oly közösek, hogy a nyugatról elhangzott első szóra mindenünnen előjöttek és egymásra találtak. Az Értelmi Együtműködés Nemzetközi Intézete is átlátta, hogy egyik legelső, szinte centrális feladata a műfordítás ügyének rendezése és szóba is került itt már minden, ami a fordítás nyomorúságát betölti. Az Értelmi Együtműködéssel párhuzamosan a Pen-klubok is állandóan foglalkoznak a műfordítás becsületének emelésével. A kérdés egészenesen érik és már remélhetőleg a közeljövőben fel is fog fakadni. A műfordítás kérdése nemcsak az egyetemes irodalmi közvélemény kialakulásának küszöbproblémája. A mi számunkra döntő fontosságú nemzeti érdek is. A műfordítás nemzetközi szabályozása hozhatja meg végre a magyar irodalom külföldi expansióját. Mert bármennyire is hívei vagyunk elméletben az irodalmi szabadforgalomnak, a mi irodalmunk természetesen exportja elé tornyosuló akadályok normális eszközökkel el nem háríthatók: nekünk aktív propagandára és hivatalos támogatásra van szükségünk. (*Hankiss János: Fordítás nyomorúsága. Debreceni Szemle szept.*)

A tudományos felfogás még nemrég az azt tartotta, hogy az emberi hatások a tájban mélyreható változásokat nem idézhetnek elő. Ma azonban a táj-földrajz arra tanít, hogy a táj történelmi kora sok esetben valóságos fölforgató változásokat hozott. Ki tagadhatná, hogy a tudományon alapon gondozott és javított szántóföldek, a guzsbakötött vadvizek, a tervszerűen kezelt erdőségek és bányatelepek, a falutól a milliós városokig számtalan változatban elénktároló emberi települések, a szárazföldi és vízi közlekedés bonyolult hálózata, az ősi tájnak a felismerhetetlenségig való felforgatását jelentik. Az emberi tömegek belemennek a tájba, elfoglalják a föld felszínét, horizontális irányban mindent birtokba vesznek, de ezzel sem elégszenek meg. Hogy lakóhelyének értékét növelje, az ember felfelé és lefelé is terjeszkedik. Miután pedig a föld felszínét minden irányban a lehetőség határáig kiaknázták, birtokba vette magát a levegőóceánt is és az érintkezésnek ezáltal új utakat nyitott. (Ko-

gulowitz Károly: Dunántúl. Széphalom szept.—okt.)

A szellem alkotásának megértése és ezáltal a szellemtudományokban a megértés problémája természetesen kényszerűséggel követeli a magyarázatot és válik így az egész kultúrfilozófia egyik alapproblémájává. A megértés kérdésének fontosságát különös világossággal emeli ki Freyer (*Theorie des Objektiven Geistes. 1928*) és a szisztematikus kultúrfilozófia feladatául annak a kérdésnek tárgyalását vallja, hogy miféle elemekből áll a történet világa, miféle komplexumformák fordulnak elő és miféle strukturális törvények érvényesek benne. Tehát itt nem a kultúra tudományainak, hanem a kultúrának elméletéről van szó. A kultúrfilozófiának legfőbb feladata az objektív szellem vizsgálata a bölcelet eszközeivel és szempontjai szerint, az első teendő pedig az objektív szellemnek mint pusztá ténynek megértése. A kultúrfilozófia egyik másik nagy kérdése az objektív szellemnek mint folyamatnak megértése. Ez a kérdés Freyer szerint szintén nem fejlődésméleti vagy lélektani probléma, de nem is bölcelettörténeti. Nem az a kérdés, hogy az ember lelki élete micsoda objektív lelki formákat produkált, minő utakon és módokon hozta azokat létre. A feladat itt az, hogy ezeknek a formáknak a lényegében a processzusok raktarték szükségképeni jegyül mutassuk fel. A fejlődéslélektani kérdés: hogyan lett a kultúra? A történetbölcelet problémája: melyek a kultúra létesülésének általános elvei? A kultúrfilozófia ellenben azt a belső dinamikát vizsgálja, amely mindenütt ott hőmpölyög, ahol objektív szellemről van szó. (*Bartók György: A kultúrfilozófia néhány alapkérdéséről. Athenaeum. 3—4. füzet.*)

A bölceleti áramlatok változásának s hazai skolasztikusaink derekas munkásságának tulajdonítható, hogy az utolsó évtizedben a magyar filozófia berkeiben is elnémult a keresztény bölcelet ezeltől oly gyakran hallott ócsárlása. A jelek azt mutatják, hogy nagy filozófiai megújulás előtt állunk. Ennek távlatában a keresztény bölcelet számára is kezdenek a feladatok körvonalai kibontakozni. Voltaképpen ugyan XIII. Leó «Aeterni Patris» kezdetű encyklikájának programja nincs még megvalósítva. A történelmi kutatás még korántsem merítette ki anyagát. A skolasztika klasszikusainak

és a skolasztika eszmevilágának szélesebb körök számára való hozzáférhetővé tétele tekintetében aránylag még kevés történt. A skolasztika tanrendszere és a modern filozófia problémáival szemben elfoglalandó álláspontnak megvitatására az 1925-ben Rómában tartott kongresszuson a megoldandó feladatok egész tömege tárult föl. Korunk gyors iramban fejlődő bölcselete pedig egyre újabb kérdések elé állítja a skolasztikus bölcséletet is. Az értékelméleti érdeklődés sürgeti a skolasztika gondolatvilágának sajátos értékelmélete szerinti feldolgozását. Az új pszichológia metafizikai alapvetésé-

nél nem maradhatnak kiaknázatlanul az évezredek skolasztikus spekuláció kincseshányái. Forrongó korunk társadalmi kérdései számára a skolasztikus szintézisnek a görög bölcsélet antropológiai korszakából és a középkor virágzó korporatív életének tanúságaiból leszűrődött elvei nem lehetnek haszon nélkül. A keresztény világnézet számára oly nagy jelentőségű vallásbölcsélet és valláslélektan szinte beláthatatlan kutatási területén csak a legutóbbi években tűntek fel a keresztény bölcsélet első munkásai. (*Kecskés Pál: A keresztény bölcsélet jubileuma. Katholikus Szemle nov.*)

K. B. O.

A NAPKELET minden közleményéért írója felel. A folyóirat szerkesztője: TORMAY CECILE; s. szerkesztője: HARTMANN JÁNOS. A kiadásért felelős: HEGEDŰS ISTVÁN.

Stephaneum nyomda és könyvkiadó r. t. — Nyomdaigazgató: KOHL FERENC.